

Voer voor vrouwen

Nederland valt reeds eeuwen op vanwege een relatief lage participatie van, met name gehuwde, vrouwen op de arbeidsmarkt. Dit heeft ongetwijfeld te maken met onvoldoende voorzieningen voor kinderopvang of met het kostwinnersprincipe in bijvoorbeeld de inkomstenbelasting, en vroeger zelfs met de gewoonte om vrouwelijke werknemers die in het huwelijk traden te ontslaan. Pott-Buter heeft echter aangetoond dat de oorzaak voor de lage arbeidsmarktparticipatie van vrouwen reeds in de Gouden Eeuw gevonden kan worden¹. Binnen het huwelijk legde de man zich toe op het verwerven van inkomsten, terwijl de vrouw de zorg had voor het gezin. Deze specialisatie werd gelegitimeerd door de Calvinistische huwelijksmoraal en versterkt door het belang van een hoog geboortecijfer in een verzuilde samenleving. Hiermee werd de basis gelegd voor een hoge groei van de arbeidsproductiviteit van mannen en een lage arbeidsmarktparticipatie van vrouwen.

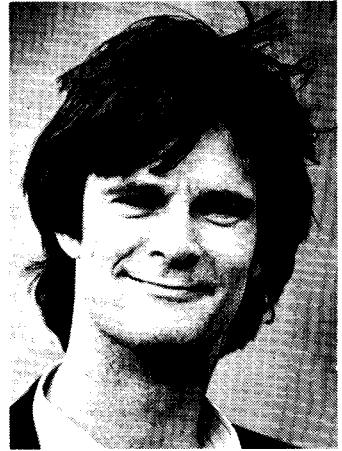
De laatste tien à twintig jaar is de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen gestegen. Toen er relatief veel uitstoot van mannen uit de industrie plaatsvond, konden veel vrouwen in de dienstensector aan de slag. Hier is het mogelijk om minder uren te werken en dat maakt het gemakkelijker om werk te combineren met kinderopvang en huishoudelijke zorg: meer dan zestig procent van de vrouwen werkt in deeltijd. Velen beweren dat deze verhoogde deelname van vrouwen te maken heeft met enerzijds de geleidelijke afschaffing van belemmerende wetgeving voor de participatie van vrouwen, en anderzijds met investeringen in de kinderopvang. Ook wordt wel beweerd dat, met het toenemen van de welvaart, het wegvalen van de inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen en de vermindering van het aantal kinderen, huishoudelijke zorg meer en meer wordt uitbesteed en dus de participatie van gehuwde vrouwen toeneemt. Toch snap ik niet waarom het merendeel van de studies zich concentreert op de participatie en dus op het aanbod van vrouwen op de arbeidsmarkt. Mij dunkt dat de vraag naar en de rol van vrouwen op de arbeidsmarkt van veel groter belang is.

In Scandinavië schijnt de helft van de werknemers te werken met collega's waarvan er tenminste negen op de tien van hetzelfde geslacht zijn. Het lijkt me sterk dat deze segmentatie van de arbeidsmarkt in Nederland heel anders is. Omdat mannen vooral in de industrie werken, waar sprake is van grote technologische vooruitgang, kunnen ze relatief hoge lonen eisen. De keerzijde van de medaille is dat de hoge mate van automatisering in de industrie relatief veel uitstoot (werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en vervroegde uittreding) tot gevolg heeft. Vrouwen zijn vooral werkzaam in de dienstensectoren (denk aan de zorg, het onderwijs en de detailhandel) waar mensenwerk troef is. Omdat technologische vooruitgang hier minder goed mogelijk is, moeten vrouwen genoegen nemen met minder loon. Bovendien kun-

nen vrouwen die tijdelijk uittreden minder investeren in scholing en minder werkervaring opdoen. Dit zal het loon van vrouwen nog meer drukken. Het gevaar van een vicieuze cirkel dreigt, omdat het relatief lage loon voor vrouwen niet bepaald uitnodigt tot arbeidsmarktparticipatie. Dit gevaar blijkt echter van niet zo'n groot belang geweest te zijn, omdat de toename van de vraag naar vrouwen in de dienstensectoren geleid heeft tot een hogere (deeltijd)participatie van vrouwen.

Mijn stelling is dat vooral de de-industrialisatie en tertiarisering van de economie meer kansen geschapen heeft voor vrouwen. Een emancipatiebeleid dat gericht was op het aantrekkelijker maken van de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt heeft vooral een flankerende rol vervuld. Dit blijkt uit OESO-cijfers die aantonen dat de laatste twintig jaar de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in de andere EG-landen, Japan en de VS ook sterk toegenomen is. Een eeuw geleden werkte zeventien procent van de Amerikaanse vrouwen; nu is het bijna de helft. Veranderingen in de economische structuur blijken van doorslaggevend betekenis te zijn dan een ambitieus emancipatiebeleid. De werkgelegenheidsverschuiving van de industrie naar de diensten zal zich voortzetten en biedt goede perspectieven voor vrouwen, met name in het licht van de toenemende vergrijzing. De werkgelegenheid en beloning van vrouwen zullen toenemen en die van mannen zullen afnemen. Dat is het goede nieuws voor vrouwen.

Het slechte nieuws is dat de dienstensectoren onder druk staan omdat ze momenteel voor het merendeel afhankelijk zijn van collectieve financiering. De lagere groei van de arbeidsproductiviteit betekent dat de diensten een steeds groter aandeel van het nationale inkomen zullen opslokken. Dit staat bekend als 'Baumol's disease'. Het gevolg is een steeds hogere collectieve-lastendruk. De overheid zal dit proberen te voorkomen door te bezuinigen op de zorg, het onderwijs en de cultuurvoorzieningen en zoveel mogelijk delen hiervan te privatiseren. Vrouwen zal daarom meer ondernemingszin bijgebracht moeten worden. Een goed emancipatiebeleid voorziet in stimulering van starters en betere scholing. Daarnaast is het belangrijk meer rechten voor deeltijdwerkers en tutters (tijdelijke uittreders ten behoeve van zorg-, studie- en of ouderschapsverlof) te creëren.

F. van der Ploeg

1. Zie H.A. Pott-Buter, *Facts and fairy tales about female labor, family and fertility, a seven-country comparison, 1850-1990*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 1993.